

Gimnazija Poljane
Strossmayerjeva 1
1000 Ljubljana

Stara Kitajska

1. Prazgodovina

V prazgodovinsko obdobje Kitajske prištevamo čas približno do leta 1500 pr. n. št. Med letoma 2500 pr. n. št. in 1500 pr. n. št. so se na Kitajskem razvile različne neolitske kulture:

- * Kultura Yangshao je prva neolitska kultura na Kitajskem. Središče je bilo ob srednjem toku Rumene reke (黄河 Huang he), v Henanu in na jugu pokrajin Shǎnxī in Shānxī. Na tem ozemlju je nastalo na tisoče naselbin. Mrtve so pokopavali zunaj naselji. Živel so od poljščin kot so pšenica, proso, riž in od živinoreje: svinje, govedo, ovce in koze. Lov je bil še vedno pomemben. Lončevina je bila zelo kvalitetna in poslikana s črno barvo prek rdeče. Glavni motivi so bile spiralne oblike povezani krogi, šahovnica in tako dalje.
- * V obdobju kulture Longshan (龍山文化) je obdelava keramike dobila visoko umetniško vrednost. Izdelovali so tudi posode na treh nogah. Udomačili so konja. Prerokovali so z kostmi.
- * V času kulture Xiaotun (小屯) so naslikali številne zanimive oblike, ki so jih nekoliko pozneje, v dinastiji Shangov, vlili v bron. Te oblike so pozneje postale osnovne oblike kitajskih kulturnih posod.

2. Bronasta doba

V času začetka bronaste dobe (po 1500 pr.n. št.), se je pojavila **dinastija Shang** (商朝). S tem se je končalo prazgodovinsko obdobje na Kitajskem.

Cesarji dinastije Shang so vladali v razponu od leta 1523 pr. n. št. do 1027 pr. n. št..

Velikosti njihove države se ne da natančno določiti. Zagotovo pa je bilo središče ob Rumeni reki. Poznali so pisavo, mesta s hišami in obdelavo brona. Plačevali so s polžki, ki so imeli veljavo denarja. Najpomembnejša najdba tistega obdobja so prerokovale kosti. Obstaja možnost, da so na kitajskem poleg dinastije Šangov hkrati vladale tudi manjša kmečka kraljestva.

Kultura in umetnost Shangov sta bili na zelo visokem nivoju. Najpomembnejša tehnika je bilo vlivanje brona, ki je bil še vedno tako redek, da so ga uporabljali le za izdelovanje orožja in kulturnih objektov. V takratnem času je večina ljudi še živela na stopnji mlajše kamene dobe. Krasili pa niso le brona. Zelo pogosto so krasili tudi bel mineral imenovan žad. Pripisovali so mu magično moč.

(DIAPOZITIV: ŽAD)

O veri v tistem času je znano zelo malo. Verjetno je bilo glavno božanstvo bog Ti. Častili so prednike in pri pogrebnih slovesnostih so sodelovali člani družine. Verovanje se jim je zdelo popolnoma samoumevno.

Dinastijo Shang so zrušila plemena naseljena okoli reke Wei (渭河). Njihov voditelj Zhou Wu Wang (周武王) je ustanovil novo dinastijo Zhou.

Cesarji dinastije Zhou (周朝) so vladali v razponu od leta 1027 pr. n. št. do 221 pr. n. št..

Začeli so v provincah Shānxī in Shānxī (to sta dve kitajski pokrajini, ki imata zelo podobni imeni - razlikujeta se samo po akcentu). Čas dinastije Zhou se deli na tri obdobja:

- * Zgodnje zhousko obdobje. Glavno mesto je bilo Pang
- * Pozno zhousko obdobje (722 pr. n. št. - 481 pr. n. št.) Glavno mesto v tem obdobju je bilo Luoyang (洛阳).
- * Obdobje držav v boju (481 pr.n. št. - 221 pr. n.št.)

V tem času s oblikuj fevdalna družba, saj je plemstvo služilo v vojski in upravi in zato dobilo od kralja kos zelje v dar. Zemljo so obdelovali kmetje, ki so živeli v vaških skupnostih ter plačevali fevdalcem davek, opravljali namakalna dela in služili v vojski. Odnose v družbi so utrdili z izdajo zakonika Zhou-li.

V času dinastije Zhou je prišlo na Kitajskem do razcveta umetnosti in znanosti, zlasti filozofije. V tem času sta živela najslavnejša kitajska filozofa Konfucij (孔夫子), ustanovitelj konfucianizma, in Laozi (老子), ustanovitelj daoizma. V času dinastije Zhou se je na Kitajskem do vrhunca razvila umetnost obdelave brona, začela pa se je tudi obdelava železa.

(DIAPOZITIVI: OBDELAVA BRONA)

(JAJČEK BRON)

Dinastija Qin (秦朝) je vladala zelo kratek čas - samo od leta 221 pr. n. št. do 206 pr. n. št..

Vladavina dinastije Qin je v bistvu omejena samo na enega vladarja, ki pa je zgodovinsko zelo pomemben. To je bil cesar Qin Shi Huangdi (秦始皇帝), ki je na kitajskem ozemlju ustvaril prvo enotno državo. Naziv Qin Shi Huangdi pomeni Prvi božji cesar Qin . V času njegove vladavine so imeli zelo dobro razvito orožje. Uprava, vojska in zakoni so bili urejeni. Odpravili so fevdalizem iz prejšnjih dob. Glavno mesto je bilo Xianyang (咸阳). Pojavil se je predhodnik dosti poznejšega kitajskega zidu. S smrtjo cesarja Qin Shi Huangdija je propadla zelo napredna dinastija Qin. Vladarju v čast v njegovo grobnico postavijo več kot 8000 glinenih vojščakov, ki naj bi ga varovali v posmrtnem življenju. Odkrili so jih naključno šele leta 1974, nato pa so jih začeli sestavljati košček za koščkom.

(DIAPOZITIVI: GLINENI VOJŠČAKI)

3. Obdobje dinastij po bakreni dobi

Cesarji **dinastije Hanov** (漢朝) so vladali v razponu od leta 206 pr. n. št. do približno 220 n. št..

Cesar Gaozu (高祖) si je za prestolnico spet izbral mesto Chang'an. Demokratiziral je državne službe. Kmalu mu je uspelo vzpostaviti ponoven red v državi. Z namenom, da bi še bolj vspostavil oblast in da bi ljudstvo pozabilo na predhodno dinastijo, je ukazal uničenje in požig grobnice ter glinenih vojščakov Qin Shi Huangdija. A ko je sam umrl, ga je leta 195 pr. n. št. nasledil kratko vladajoči sin Hui (惠). Po njegovi smrti je oblast prevzela kruta cesarica, Huijeva vdova. Dala je ubiti Huijevega brata in tako ji nihče ni mogel ogroziti položaja. Sorodnikom po svoji strani je podelila tri kraljestva:

Zhao, Yen in Lü, in s tem razdelila državo. Po njeni smrti se je nasilje v dinastiji nadaljevalo in začela se je ena najnasilnejših dob kitajske kulture in zgodovine. Država pa se je v tem času hitro širila in krepila.

V času ob začetku našega štetja se je povzpел na oblast Wang Mang (王莽). V začetku leta 9 n. št. se je oklical za cesarja in ustanovitelja nove **dinastije Xin** (新朝), načrtil mu spodletijo zaradi nesposobnosti. V notranjosti države so se podložniki združili v upor imenovan Rdeče obrvi, kasneje se jim zaradi katastrofalne poplave pridružijo še vojaki iz zelenih gozdov. A voditeljem uporov je cilj ušel iz rok in njihovi vojaki so upor spremenili v krvavo revolucijo, usmerjeno proti vladajočemu razredu. General upornikov je leta 25 zavzel glavno mesto in oklical sorodnika Gengshija za cesarja Kitajske. Ker je bil ta nesposoben, je oblast kmalu po tem prevzel general osebno in obnovil **dinastijo Han**.

V času obnovljene dinastije Han je prišlo do ponovnih velikih osvajanj. Takrat pa so se začeli nemiri med Tibetanci. Te nemiri so trajali celo desetletje. To je bil najverjetneje razlog da se je nehalo trgovanje po kopnem in se je začelo morsko trgovanje.

V tistem času so imeli velik vpliv dvorni uslužbenci - evnuhi. Vsak dan so cesarje prepričevali v svoje interese. Po smrti cesarja Huana (漢桓帝) leta 168 ni bilo nobenega dediča več. Oblast so prevzeli dvorni evnuhi in iztrebili so rodbino Liang, iz katere je bila cesarica - vdova. Umorili so številne politične nasprotnike in to je državo privedlo do upora rumenih turbanov. Med uporom je država izgubila oblast nad južnim in zahodnim delom. To je državo razdelilo na tri dele in povzročilo konec dinastije Hanov.

Najbolj pomembno izvozno blago v tem času je bila svila, ki je bila cenjeno blago predvsem med Parti in Rimljani. Kitajsko in Sredozemlje je povezovala Svilna cesta, po kateri so potovale trgovske karavane. V dinastiji Hanov so znali izdelovati daljše kose svile in tako izdelkom dvignili vrednost. V času mlajše dinastije Han se je po Kitajski razširil budizem.

(DIAPOZITIVI: SVILA)

Država se je še bolj drobila. Nastale so številne nove, **zakonite in nezakonite kraljevine in dinastije**. Razpadanje so pospešili vdori barbarov (npr. Huni).

Na jugu so oblast prevzele zakonite dinastije, ki so vladale severno od Jangcekianga. Tam so živeli Kitajci, vladala jim je dinastija Liu-Song (劉宋) - bili so sorodniki Hanov. Sledila jim je dinastija Qi (齊), dinastija Liang (梁), ter dinastija Chen (陳).

Na severu so vladale tako imenovane nezakonite dinastije. Tu so se izoblikovale številne barbarske države. Različna mongolska in turška plemena (verjetno tudi Huni), so se tu popolnoma pomešala. To so bili nomadi in to jim je bilo vsem skupno. Te državice so ena drugo napadale in se uničevale. Na severu Kitajske torej ni bilo miru.

Cesarji **dinastije Sui** (隋朝) so vladali v razponu od leta 589 do 618.

Država je bila razdeljena zelo dolgo časa. Ponovno jo je združil Yang Jian (楊堅), pozneje imenovan tudi cesar Wen (文), leta 589 in s tem je začel dinastijo Sui. Po številnih reformah je nazadnje moral uničiti še zadnjo zakonito dinastijo na jugu, dinastijo Chen. za ta podvig je potreboval osem let priprav. Uspelo mu je leta 589. Naredil je številne reforme na področju javne uprave. Začel je z razdeljevanjem živil in posesti revnim kmetom. To je zaplenil bogatejšim, največkrat svojim političnim nasprotnikom. Ponovno je uvedel tlako, a je znižal število delovnih dni. Njegovo delo je nadaljeval sin Yang. Znan je po tem, da mu je milijon tlačanov zgradilo Cesarski kanal. Ta kanal je povezoval sever z jugom in s tem je ponovno pokazal, da je Kitajska enotna. V času njegovega vladanja je na pomenu zelo dobilo gradbeništvo, ki je neverjetno napredovalo. Ljudje niso marali tlake, gradnje kanalov in ogromnih stavb, prav tako niso marali ne uspešnih pohodov na Korejo. Severni del se je uprl. Cesar je zbežal na južni del Kitajske. Tam so ga leta 618 umorili in to je bil konec dinastije Sui.

Cesarji **dinastije Tang** (唐朝) so vladali v razponu od leta 618 do 907.

Začetnik dinastije Tangov je Li Yuan (李淵). Kitajsko je popeljal na sam vrh civilizacij tistega časa in tako je bila Kitajska najnaprednejša država na svetu, bolj napredna kot evropske in turške. V tistem času je kitajska doživela velik ozemeljski razpon, največji do sedaj. Premagali so nadležne Turke. Tibetanci so ponovno postali nadležni, kljub dotedanjim prijateljskim odnosom. Kitajcem je v tem času uspelo zavzeti Korejo. Združili so se z Ujguri in večkrat močno napadli Kitajsko.

V času dinastije Tang se je na Kitajskem prvič pojavil papirnat denar. Leta 780 se je okrepilo denarno gospodarstvo in tudi davke so začeli plačevati z denarjem. Trgovanje po kopnem je potekalo po svilni cesti, pomorsko trgovanje pa je do tega časa bilo le z Korejo, v tem času pa se je začelo tudi z Arabci. Leta 770 so iznašli knjigotisk.

Sledi obdobje petih dinastij in desetih kraljestev

Cesarji **dinastije Song** (宋朝) so vladali v razponu od leta 960 do 1279.

Kitajsko je ponovno združil general Zhao Kuangyin (趙匡胤). Kitajska ob združitvi še zdaleč ni bila takšna kot v času dinastije Tangov.

Bila je veliko manjša. Kitajci so v tem času gojili le svojo kulturo, ker so bili iz vseh strani obdani z sovražnimi sosedi. Napisali so številne enciklopedije in te so imele na tisoče strani. V slikarstvu so cenili umetnike, ki so obvladali različne zgodovinske sloge. Zaradi pomanjkanje bakra in drugih kovin, se je močno uveljavil papirnat denar. Ko se država sedaj ponovno združi, vpliv meščanstva zelo narase. Meščani so bili v večini visoko specializirani zasebni obrtniki in trgovci, ki so se ukvarjali z veletrgovino. Tokrat trgovci začnejo poluti na morja in ne kot prej, ko so Arabci prihajali do njih. V tem času je zelo napredovalo znanje matematike, kemije (iznajdba smodnika in solitra), medicina (okoli 1145 prvo raztelesenje mrliča) in farmacija ter civilna in vojaška tehnika. Zelo pomembno je bilo slikarstvo. Odpirali so slikarske akademije in prirejali so številna tekmovanja.

V obdobju naslednje **dinastije Yuan** (元朝) Kitajsko obišče Marco Polo.

Cesarji **dinastije Ming** (明朝) so vladali v razponu od leta 1368 do 1644.

Začetnik dinastije je bil cesar Zhu Yuanzhang (朱元璋). V tem obdobju so zgradili kitajski zid, do konca zgradili trg nebeškega miru (Tian'anmen) in Prepovedano mesto, ki je prava arhitekturna posebnost. Zelo natančno so popisali prebivalstvo in obdelano zemljo. Ta in podobni ukrepi so dali zagon gospodarstvu. Število prebivalcev je zelo naraslo, saj je bilo leta 1400 na kitajskem 65 milijonov ljudi, leta 1600 pa kar 150 milijonov ljudi. Leta 1368 so izgnali Mongole, a ti so po tem še večkrat vdrli vanjo. A Kitajci so proti njim opravili kar devet vojnih pohodov. Zaradi stretja moči Mongolov je imelo priložnost za vzpon drugo stepsko ljudstvo imenovano Ojarti. Ravno zaradi njih so Kitajci dokončali kitajski zid. Kljub temu so barbari dvakrat prišli čezenj, a svojih uspehov niso znali izkoristiti, saj so le ropali. Iz Afrike so pomorščaki v domovino pripeljali živo žirafa.
(dinastija ming 1580)

(DIAPOZITIVI: TIAN'ANMEN)

(DIAPOZITIVI: PREPOVEDANO MESTO)

(DIAPOZITIVI: KITAJSKI ZID)

Vladarji **dinastije Ming** so bili zadnji vladarji, ki so bili etnično pripadniki največjega kitajskega ljudstva Han. Po tem so na oblast prišli cesarji iz rodbine Mandžu, ki so bili etnično Mandžurijci. Ustanovili so dinastijo Pozni Jin, ki so jo pozneje preimenovali v **Qing** (清朝). Vladali so od leta 1644 do 1911.

Mandžuska oblast se je še utrdila med letoma 1644 in 1796. V tem času so bili pomembni trije cesarji pripomogli k hitri rasti prebivalstva, še posebej pa so pomagali južno kitajskemu prebivalstvu. Pridobili so velika ozemlja, podredili so si Tibet, Kukuror in vzhodni Turkestan.

Zadnji predstavnik **dinastije Qing** je bil tudi zadnji kitajski cesar. To je bil Puyi (溥仪), ki je postal cesar leta 1908, ko je bil star dve leti. Leta 1911 mu je republikanska vlada odvzela realno oblast. V letu 1917 so ga za 12 dni ponovno ustoličili, vendar je bilo nasprotovanje premočno, da bi lahko ostal na oblasti. Do leta 1924 je lahko še živel v cesarski palači v Prepovedanem mestu, potem pa so ga izgnali.

Viri:

- Internet:

http://www.cek.ef.uni-lj.si/u_diplome/sesek2057.pdf
http://wapedia.mobi/sl/Zgodovina_Kitajske